

УДК 343.137.9

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Нестор Н.В., асистент
кафедри правосуддя юридичного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті досліджуються актуальні питання судової практики кримінального провадження на підставі угоди про примирення, формулюються пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства.

Ключові слова: кримінальне провадження, провадження на підставі угод, угода про примирення.

В статье исследуются актуальные вопросы судебной практики уголовного судопроизводства на основании соглашения о примирении, формулируются предложения о внесении изменений и дополнений в действующее законодательство.

Ключевые слова: уголовное производство, производство на основании соглашений, соглашение о примирении.

Nestor N.V. CRIMINAL PROCEEDINGS UNDER AGREEMENT ON RECONCILIATION: ACTUAL QUESTIONS OF JUDICIAL PRACTICE AND PROBLEMS OF IMPROVING LEGISLATION

The article explores the topical issues of the judicial practice of criminal proceedings on the basis of the agreement on reconciliation, formulates proposals for introducing changes and amendments to the current legislation.

Key words: criminal proceedings, proceeding on the basis of agreements, agreement on reconciliation.

Постановка проблеми. Одним із нових інститутів, що запроваджений Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), є кримінальне провадження на підставі угод, зокрема угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим.

Запровадження цього інституту є надзвичайно важливим кроком на шляху розширення процесуальних можливостей сторін у рамках здійснення кримінального провадження. Як справедливо зауважують М.Й. Вільгушинський та М.В. Сироткіна, законодавча регламентація підстав і процедури застосування у кримінальному провадженні угоди про примирення між підозрюваним або обвинуваченим і потерпілим є одним із важливих аспектів реалізації відповідно до КПК України принципу диспозитивності, що сприяє значно ефективнішому здійсненню кримінального судочинства

й урегулюванню найважливіших питань у кримінальному провадженні з боку потерпілого, а саме:

1) можливості швидко та дієво відшкодувати понесену шкоду і збитки внаслідок учиненого кримінального правопорушення; 2) досягти реального відшкодування нематеріальної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням з огляду на встановлені КПК України механізми такого відшкодування [1, с. 98].

Мета статті – дослідити актуальні питання судової практики кримінального провадження на підставі угоди про примирення, надати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Позитивно оцінюючи появу в КПК України інституту кримінального провадження на підставі угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим

ченим, варто водночас відзначити, що запропонована регламентація окремих положень має суттєві недоліки, трапляються неподинокі випадки формально-го підходу суддів до порядку здійснення кримінальних проваджень на підставі угод тощо. Усе це зумовлює актуальність дослідження правової регламентації здійснення кримінального провадження на підставі угоди про примирення, вивчення судової практики із цього питання.

Відповідно до ст. 468 КПК України, у кримінальному провадженні може бути укладена угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим. З огляду на це положення, потребує детального аналізу суб'єктний склад осіб, які можуть укладати угоди про примирення. Так, згідно з частиною 1 статті 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральну, фізичну або майнову шкоду, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнову шкоду. Як передбачено абзацом 2 пункту 3 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11.12.2015 № 13 (далі – Постанова ВССУ) [2], угода про примирення може бути укладеною з юридичною особою (потерпілим), незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, за умови заподіяння останній кримінальним правопорушенням майнової шкоди. Представляє інтереси останньої в разі заподіяння кримінальним правопорушенням такої шкоди, в тому числі під час укладення угоди, представник юридичної особи (відповідно до частини 2 статті 58 КПК України, ним може бути керівник юридичної особи, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за дорученням керівника юридичної особи за довіреністю на представництво, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, згідно з укладеною з нею угодою на представництво). У зв'яз-

ку з цим видається абсолютно обґрунтованим і слушним Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014 (далі – Узагальнення ВССУ) [3], яке зазначає, що якщо потерпілим є юридична особа, до матеріалів кримінального провадження мають додаватися копії документів, що підтверджують правомочність конкретної особи представляти інтереси першої, а в угоді, так само як і в судовому рішенні за результатами її розгляду, у вступній/резолютивній частині під час посилання на представника потрібно зазначати реквізити цих документів.

Вивченням судових проваджень на підставі угод установлено, що суди, як правило, перевіряють наявність у матеріалах кримінального провадження документів (належним чином завірених копій документів), що підтверджують повноваження конкретної особи представляти юридичну особу. Водночас є випадки, коли суди наявність таких документів не перевіряють, і будь-які дані про те, що судом перевірено повноваження особи, яка підписала угоду та брала участь у судовому засіданні під час вирішення питання про її затвердження як представник потерпілого, відсутні. Наприклад, вироком Дарницького районного суду м. Києва від 13.08.2013 у справі № 753/13154/13-к затверджено угоду про примирення, укладену між потерпілим ТОВ «Епіцентр К» в особі представника та обвинуваченим. При цьому документи, які б підтверджували повноваження особи як представника юридичної особи, до матеріалів судового провадження не приєднано [4].

Як передбачено абзацом 3 пункту 3 Постанови ВССУ [2], угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг шістнадцяти років,

угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди неповнолітнім, його законним представником у наведених вище випадках обов'язково має бути зазначено в угоді про примирення та засвідчено їх підписом. Відтак абсолютно логічно в Узагальенні ВССУ зазначається, що неправильною є практика укладення угод і, відповідно, їх затвердження з неналежними особами, зокрема з представником неповнолітнього потерпілого [3]. Водночас є випадки, коли суди затверджують угоди про примирення, укладені між неналежними особами. Так, вироком Кремінського районного суду Луганської області від 06.02.2013 у справі № 414/169/13-к затверджено угоду про примирення, укладену між обвинуваченим і законним представником неповнолітнього потерпілого [5]. Разом із тим думка самого неповнолітнього потерпілого під час досягнення домовленостей не з'ясовувалася та не була зафіксована в тексті угоди. Досліджаючи питання суб'єктного складу кримінально-правового примирення, особливо щодо повноважень законних представників неповнолітньої особи, варто відзначити, що в доктрині є думка, що особа може примиритись безпосередньо з неповнолітнім або обмежено дієздатним і без згоди законних представників, якщо останні виступають проти примирення з мотивів, які, на думку суду, не заслуговують на увагу [6, с. 61].

З метою правильного застосування норм права, які регулюють порядок кримінального провадження на підставі угод, а також формування однакових підходів до здійснення судового провадження, необхідним є визначення складу право-порушень, де може укладатись угода про примирення. Так, згідно з ч. 3 ст. 469 КПК України, угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої й середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Водночас у судовій практиці існують випадки укладення угод про примирення у кримінальних провадженнях, де укла-

дення такої угоди не допускається, зокрема у справах щодо тяжких злочинів. Наприклад, вироком Подільського районного суду м. Києва від 23.09.2013 у справі № 758/11528/13-к затверджено угоду про примирення, укладену між потерпілим та особою, яка обвинувачувалась у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 185 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Дійшовши висновку, що це кримінальне провадження є провадженням у формі приватного обвинувачення, суд затвердив угоду. На обґрунтування такого висновку суд першої інстанції зазначив, що вказані особи спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки. Разом із тим будь-які дані на підтвердження таких обставин у матеріалах провадження відсутні [7].

Проблемним питанням, пов'язаним із можливістю укладення угоди про примирення, є визначення допустимості та можливості укладення такої угоди в разі вчинення двооб'єктного (багатооб'єктного) злочину. Вирішення цього питання знаходитьться в площині конкуренції принципів публічності й диспозитивності, яка визначає пріоритети публічного і приватного інтересів і їх взаємозв'язок.

З одного боку, в правозастосовній практиці сформувалась стійка позиція, що хоча положення частини 3 статті 469 цього Кодексу прямо не забороняють укладати угоду про примирення між потерпілим та обвинуваченим у разі вчинення останнім двооб'єктного (багатооб'єктного) злочину, однак у цьому випадку належить керуватися положеннями пункту 2 частини 7 статті 474 КПК України, які зобов'язують суд відмовити в затвердженні угоди, якщо її умови не відповідають інтересам суспільства (бо публічний інтерес у конкретному випадку залишається без задоволення). На підтвердження подібної ситуація варто відзначити положення пункту 19 Постанови ВССУ [2], яка встановлює перелік випадків, коли не допускається затвердження таких угод.

Вищевказана позиція підтверджується численною судовою практикою. Напри-

лад, ухвалою Шевченківського районного суду м. Києва від 14.01.2016 у справі № 761/34085/15-к [8] відмовлено в затвердженні угоди про примирення у зв'язку з тим, що внаслідок протиправних дій особи було не тільки завдано шкоду осібстим інтересам потерпілих, а й грубо порушено громадський порядок із мотивом явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю. До аналогічно висновку дійшов Добровеличківський районний суд Кіровоградської області (ухвала від 24.07.2015 у справі № 387/892/14-к) [9], указанавши, що з матеріалів кримінального провадження вбачається, що особа обвинувачується в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 296 КК України, де безпосереднім об'єктом є громадський порядок, а додатковим факультативним об'єктом – здоров'я потерпілих осіб. При цьому, за змістом частини 3 статті 469 КПК України, обов'язковими умовами, за наявності яких може бути укладено угоду про примирення, є такі: кримінальне правопорушення стосується тільки приватних (особистих або майнових) інтересів і при цьому злочином не порушені публічні інтереси.

З іншого боку, варто звернути увагу на рішення Верховного Суду України від 31.03.2016 у справі 5-27кс16 [10] за заявою заступника Генерального прокурора України про перегляд ухвали колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 08.12.2015. Зокрема, заступник Генерального прокурора України зазначає, що касаційний суд, закриваючи касаційне провадження за скаргою прокурора, змінив свою практику щодо визнання угод про примирення в касаційному порядку й указав, що таке рішення оскарженню прокурором не підлягає. Стверджує, що вирок суду першої інстанції є незаконним з огляду на роз'яснення Постанови ВССУ (пункт 19), у якій міститься вказівка на те, що у кримінальних правопорушеннях, де основним безпосереднім об'єктом є публічні інтереси (зокрема немайнові), а спричинена конкретним фізичним чи юридичним особам

шкода є лише виявом посягання на основний об'єкт, укладення угоди про примирення не допускається.

Розглянувши вказану заяву, Верховний Суд України відмовив у її задоволенні, при цьому наголосивши, що зміст угоди про примирення ніскільки не суперечить інтересам суспільства; у ній повною мірою забезпечено баланс інтересів учасників примирення для цілей норм частини 3 статті 469 і пункту 7 статті 474 КПК України.

Недопускається також укладення угоди про примирення, незалежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння, у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється кримінальне провадження щодо юридичної особи, визначення поняття якої міститься в пункті 1 примітки до статті 963 КК України. Як випливає зі змісту абзаців 3–4 пункту 19 Постанови ВССУ, угода про примирення не може бути укладена якщо: 1) потерпілим є юридична особа публічного права та в змісті угоди про примирення, незважаючи на визнання факту заподіяння винним юридичній особі майнової шкоди й визначення її розміру, замість установлення строку її відшкодування, наведено перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюються чи обвинувачений зобов'язаний учинити на користь потерпілого, або якщо розмір шкоди взагалі не визначено; 2) потерпілим є юридична особа приватного права, створена державою, Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою, а також якщо одним із засновників юридичної особи приватного права є фізична чи (та) юридична особа, а іншим – держава, Автономна Республіка Крим чи територіальна громада.

Варто зважати, що, допускаючи можливість (неможливість) укладення угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, акценти мають ставитися саме на характері кримінального правопорушення, а не на особі підозрюваного чи обвинуваченого. Так, якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно однієї особи, яка

підозрюється/обвинувачується в учиненні кількох окремих кримінальних право-порушеннях, серед яких є тяжкий чи особливо тяжкий злочин і в тому числі злочин невеликої тяжкості, внаслідок учинення якого потерпілому було завдано шкоди, то угоду про примирення може бути укладено, але лише щодо злочину невеликої тяжкості. Кримінальне провадження в такому випадку має бути виділено в окреме провадження, про що прокурор виносить постанову, а суддя постановляє ухвалу.

Варто також зважати, що, регламентуючи порядок та умови укладення угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, законодавець повинен максимально зважати на права й інтереси потерпілих. У зв'язку з цим доцільно однозначно підтримати положення частини 8 статті 469 КПК України, яке передбачає, що, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими. При цьому укладається одна угода, в якій обов'язково має бути зазначено про узгоджене між сторонами (усіма потерпілими та підозрюваним/обвинуваченим) покарання, їх згоду на призначення такого покарання або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням.

Відповідно до вимог частини 1 статті 469 КПК України, ініціатива укладення угоди про примирення має походити тільки від потерпілого або підозрюваного чи обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). На це звернено увагу й в Узагальненні ВССУ [3], де зазначено, що слідчий, прокурор зобов'язані, згідно з частиною 7 статті 469 КПК України, лише проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації й у жодному разі не чинити перешкод

в укладенні угоди, не ініціювати її укладення та не вести перемовин (проводити домовленості) щодо її змісту. Як зауважує В.І. Фаринник, обмеження на участь у процесі примирення для прокурора, слідчого й суду є цілком обґрунтованим, тому що саме ці учасники кримінального провадження насамперед зацікавлені в реалізації завдань кримінального процесу шляхом усебічного, повного та неупередженого дослідження обставин кримінального провадження, тоді як провадження на підставі угоди про примирення допускає можливість прийняття судового рішення з порушенням вимоги всебічності й повноти [11, с. 4]. Заборона втручання слідчого, прокурора або судді в процес примирення сторін має на меті забезпечити сторонам право на вільне волевиявлення та вирішення кримінально-правового конфлікту без втручання державних органів.

Водночас на практиці доволі часто ініціатором укладення такої угоди фактично є безпосередньо самий слідчий, тоді як потерпілий і підозрюваний або обвинувачений залишаються необізнаними щодо змісту цієї угоди та її наслідків. Наприклад, ухвалою Гадяцького районного суду Полтавської області від 26.04.2016 у справі № 526/633/16-к [12] відмовлено в затверджені угоди про примирення у зв'язку з тим, що угода про примирення укладена за ініціативою слідчого, ним же складено текст угоди, де зазначено вид і міру покарання та розсуд слідчого, з яким погодились сторони угоди на момент її підписання. Судом установлено, що під час укладання угоди порушено вимоги частини 1 статті 469 КПК України. Аналогічного висновку дійшов Жовтневий районний суд Миколаївської області (ухвала від 10.08.2015 у справі № 477/1682/15-к) [13], який установив, що угода про примирення укладена за ініціативою слідчого, яка склала текст угоди й надала сторонам угоду для підпису.

Треба зауважити, що за матеріалами кримінального провадження вкрай складно визначитися з тим, хто був ініціатором укладення угоди, оскільки до матеріалів провадження долучається оригінал угоди із зазначенням того, що між потерпі-

лим і підозрюваним укладено угоду про примирення. Лише під час допиту в ході підготовчого судового засідання можна встановити ініціатора, переконавшись так, що вимоги частини 1 статті 469 КПК України дотримано.

Чинне законодавство передбачає можливість ініціювання й укладення угоди про примирення вже зі стадії досудового розслідування. Так, згідно з частиною 5 статті 469 КПК України, укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. У зв'язку з цим доцільно підтримати позицію Т.В. Корчевої, що момент, із якого можливі ініціювання та укладення угод на досудовому розслідуванні, і зв'язок його з повідомленням особи про підозру вибрано законодавцем не випадково. Законодавець пов'язує його з наявністю достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення [14, с. 305]. Як слушно зазначає С.І. Перепелиця, до моменту повідомлення особі про підозру вважається, що докази для підозри особи в учиненні інкримінованого кримінального правопорушення відсутні або їх недостатньо [15, с. 94].

Варто відзначити, що чинне законодавство досить детально визначає зміст угоди про примирення. При цьому доводиться констатувати, що в більшості випадків постановлення судом ухвали про відмову в затвердженні угоди пов'язане з наявними в угоді недоліками, які за своїм змістом не є суттєвими, зокрема наявністю суперечностей, неточностей, що переважно зумовлено правовою необізнаністю сторін. Так, непоодинокими є випадки коли угоди: 1) не містили відомостей про розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний учинити на користь потерпілого, а також строк їх учинення; 2) не містили узгодженого сторонами покарання, згоди сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням; на-

слідків укладення й затвердження угоди, що передбачені статтею 473 КПК України; наслідків невиконання угоди; 3) покладали на сторін зобов'язання, які не відповідають вимогам закону, тощо.

Логічно, що у вищезгаданих ситуаціях суди відмовляли в затвердженні угоди про примирення у зв'язку з невідповідністю угоди положенням КК України та КПК України. Так, перевіряючи угоду про примирення на відповідність її вимогам КПК України та КК України, суд установив, що в укладеній угоді міститься припис про те, що потерпілий розуміє можливість настання для нього кримінальної відповідальності за статтею 389-1 КК України в разі умисного невиконання угоди. З огляду на це, суд уважає, що сторони уклали угоду, умови якої суперечать вимогам закону й порушують права, свободи та інтереси потерпілого, так як статтею 389-1 КК України не передбачена його відповідальність за невиконання угоди про примирення. Відтак суд цілком виправдано постановив ухвалу про відмову в затвердженні угоди про примирення (ухвала Кегичівського районного суду Харківської області від 17.06.2013 у справі № 624/622/13-к) [16].

Водночас, відповідно до КПК України, рішення суду про відмову в затвердженні угоди оскарженню в апеляційному порядку не підлягає, а, відповідно до частини 8 статті 474 КПК України, повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається. Отже, з метою подолання проблеми неефективного застосування угоди про примирення в кримінальному провадженні доцільно в КПК України закріпити обов'язок суду надати роз'яснення сторонам стосовно невідповідності угоди про примирення вимогам закону, визначити чіткий термін для уточнення укладеної угоди, внесення незначних змін до її змісту й передбачити право на повторне звернення з угодою.

Як також передбачено в частині 1 статті 471 КПК України, в угоді про примирення зазначається перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані учинити на користь потерпіло-

го. Разом із тим перелік цих дій узагалі не деталізований, що може привести до покладання на підозрюваного чи обвинуваченого зобов'язань «сумнівного» характеру, відмови судів у затвердженні угод про примирення у зв'язку із суб'єктивним ставленням до цих положень. Отже, з метою мінімізації ризиків можливих зловживань, а також неправильного тлумачення чинного законодавства і, як наслідок, його неправильного застосуванням як суддями, так і слідчими, прокурорами, в законі необхідно деталізувати перелік таких дій.

Щодо судового провадження на підставі угоди про примирення необхідно звернути увагу на таке. Відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК України, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, складений слідчим і затверджений прокурором обвинувальний акт разом із підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Отже, законом не встановлено строку, у який прокурор повинен направити обвинувальний акт з угодою про примирення до суду. Із цього приводу в Узагальненні ВССУ міститься застереження, що словосполучення «невідкладно надсилається» свідчить, що такі документи мають надсилятися до суду за першої ж можливості [3]. Разом із тим трапляються випадки, коли обвинувальний акт з угодою надходить до суду зі спливом досить тривалого часу, при цьому жодних обставин для відтермінування цього строку з матеріалів справи не вбачалось. Саме тому, з метою уникнення будь-яких зловживань і зволікань під час розгляду питання про примирення, в законі доцільно передбачити строк, протягом якого обвинувальний акт разом із підписаною сторонами угодою надсилається до суду.

Згідно з частиною 2 статті 474 КПК України, розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Тобто, отримавши обвинувальний акт, угоду про примирення чи про визнання винуватості, суд (головуючий суддя), відповідно до вимог частини 1 статті 314 КПК України, не пі-

зніше п'яти днів із дня їх надходження повинен призначити підготовче судове засідання. Як правило, судами першої інстанції дотримуються вимоги закону про розгляд щодо угоди, яку досягнуто під час досудового розслідування та яка надійшла до суду з обвинувальним актом, безпосередньо під час підготовчого судового засідання. Водночас мають місце й протилежні випадки. Так, до Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області надійшов обвинувальний акт у кримінальному провадженні щодо особи в учиненні кримінального правопорушення, передбаченою частиною 1 статті 185 КК України, з укладеною між потерпілим та обвинуваченим угодою про примирення. Ухвалою судді в цьому кримінальному провадженні призначено підготовче судове засідання, яке відбулось 15.03.2016 [17]. За результатами підготовчого судового засідання призначено судовий розгляд на 25.03.2016, надалі під час судового розгляду судом прийнято рішення про затвердження угоди (справа № 350/253/16-к) [18].

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду її умов і змісту. Водночас існують випадки, коли суд продовжує судовий розгляд, проводить судові дебати, надає останнє слово обвинуваченому, а потім, видалившись до нарадчої кімнати, оголошує вирок, яким затверджує угоду.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен виконати вимоги, передбачені частинами 5–7 статті 474 КПК України.

По-перше, суд має з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє: 1) своє право на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у чиненні якого його обвинувачують; 2) наслідки укладення та затвердження угоди про примирення; 3) характер кожного обвинувачення; 4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього в разі затвердження угоди судом.

По-друге, суд повинен з'ясувати в потерпілого, чи цілком він розуміє наслідки укладення й затвердження угоди про примирення.

По-третє, суд зобов'язаний переконатися, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для цього в разі необхідності суд має право витребовувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.

По-четверте, суд повинен перевірити угоду на відповідність вимогам КПК України та/або закону, зокрема з'ясувати: 1) чи не суперечать умови угоди вимогам КПК України та/або закону, в тому числі чи не допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) чи відповідають умови угоди інтересам суспільства; 3) чи не порушують умови угоди права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; 4) чи не існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним або сторони не примирилися; 5) чи існує очевидна можливість виконання обвинуваченим узятих на себе за угодою зобов'язань; 6) чи наявні фактичні підстави для визнання винуватості.

Якщо суд, досліджуючи вищевказані положення, дійде негативного висновку, він відмовляє в затвердженні угоди про примирення. Якщо ж суд переконається в тому, що угоду може бути затверджено, відповідно до статті 475 КПК України, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду, і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Аналіз судової практики свідчить про те, що у зв'язку з відсутністю чіткої законодавчої регламентації призначення покарання на підставі угод суди іноді затверджують узгоджене покарання в розмірі, який не тільки не передбачений у санкції статті Особливої частини КК України за

вчинений злочин, а й узагалі не зазначений у статтях Загальної частини КК України [19, с. 218]. Із цього приводу слідно зазначає С.М. Міщенко, що під час укладання угоди сторони вправі визначити не тільки міру покарання в межах санкції статті, а й обрати навіть менш сувору, ніж зазначено за вчиненим злочином. Проте при такому пом'якшенні покарання сторони повинні дотримуватися вимог статті 69 КК України [20, с. 215]. Разом із тим, як наголошує О.В. Євдокімова, правила щодо обрання менш суворого покарання, ніж передбачено законом за вчинений злочин, закріплени в статті 69 КК України, стосуються виключно випадків призначення покарання під час здійснення судового розгляду кримінального провадження в загальному порядку. Тобто в тих випадках, коли саме суд приймає рішення щодо доцільності пом'якшення покарання [19, с. 220]. Отже, чинні положення статті 69 КК України не розповсюджують свою дію на випадки обрання міри покарання на підставі угоди про примирення. У зв'язку з цим доцільно підтримати думку М.Й. Вільгушинського та М.В. Сироткіної, які пропонують доповнити розділ XI Загальної частини КК України статтею 69-2 «Призначення покарання на підставі угод» задля закріплення в матеріальному праві такого нового виду та способу призначення покарання [1, с. 108].

Варто мати на увазі, що вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим може бути оскаржений в апеляційному порядку обмеженим колом суб'єктів і з чітко визначених законом підстав, зазначених у частині 3 статті 394 КПК України.

Так, обвинувачений, його захисник і законний представник можуть оскаржити таке судове рішення лише якщо: 1) судом призначено покарання суворіше, ніж узгоджене сторонами угоди; 2) вирок ухвалено без згоди обвинуваченого на призначення покарання; 3) суд не виконав вимоги, встановлені частинами 5–7 статті 474 КПК України.

Потерпілий, його представник, законний представник може оскаржити таке судове рішення лише якщо: 1) судом

призначено покарання менш суворе, ніж узгоджене сторонами угоди; 2) вирок ухвалено без згоди потерпілого на призначення покарання; 3) судом не роз'яснено наслідків укладення та затвердження угоди про примирення; 4) суд не виконав вимоги, встановлені частинами 6–7 статті 474 КПК України.

Прокурор може оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення лише з підстави затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому, згідно з частиною 3 статті 469 КПК України, угоду не може бути укладено, зокрема щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Фактично йде мова про оскарження такого вироку лише з підстав недопустимості укладення угоди про примирення.

Водночас прокурор не має можливості оскаржити навіть явно незаконні вироки, зокрема ті, в яких закон України про кримінальну відповідальність застосований неправильно. У зв'язку з цим видається доцільним унесення змін до пункту 3 частини 3 статті 394 КПК України в частині доповнення цього положення словами «... також з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального закону чи неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність», що дасть прокурору можливість оскаржувати в апеляційному порядку вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим.

Також варто відзначити, що, згідно з частиною 1 статті 476 КПК України, у разі невиконання угоди про примирення лише потерпілій має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Із цього приводу автор повністю поділяє думку Г.Є. Тюріна, який уважає, що виконання угоди про примирення має не лише приватний характер, а й публічне значення, оскільки її затвердження призвело до припинення кримінальних процесуальних відносин [21, с. 232]. За таких обставин виглядає абсолютно логічним і послідовним надання повноважень прокурору щодо нагляду за реальним виконанням засудженим узятих зобов'язань за угодою про прими-

рення та наділення прокурора в разі невиконання засудженим таких зобов'язань правом звертатися до суду з клопотанням про скасування вироку, яким затверджена уода про примирення.

Висновки. Підsumовуючи вищевикладене, варто наголосити, що кримінальне провадження на підставі угоди про примирення загалом має позитивні риси, оскільки передбачає можливість скорочення процесуальної процедури досудового розслідування й судового провадження та забезпечує швидкість і повноту відшкодування потерпілому за подіяної шкоди. Водночас законодавча регламентація порядку укладення угоди про примирення має певні недоліки, які потребують усунення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вільгушинський М.Й. Погоджувальне правосуддя у кримінальній юстиції України: актуальні проблеми впровадження та застосування / М.Й. Вільгушинський, М.В. Сироткіна // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – № 6. – С. 97–112.
2. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.
3. Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014 // Закон і Бізнес. – 12.07–18.07.2014; – № 28; 19.07–25.07.2014. – № 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoї_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html.
4. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 13.08.2013 у справі № 753/13154/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36182120>.
5. Вирок Кремінського районного суду Луганської області від 06.02.2013 у справі № 414/169/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30407859>.
6. Дроздов О.М. Правове регулювання звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим в сфері кримінального судочинства / О.М. Дроздов // Юрид. журнал. – 2006. – № 6(48). – С. 59–63.

7. Узагальнення практики розгляду районними судами м. Києва кримінальних проваджень на підставі угод за друге півріччя 2013 року – перший квартал 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/28/>.

8. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 14.01.2016 у справі № 761/34085/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54963867>.

9. Ухвала Добривеличківського районного суду Кіровоградської області від 24.07.2015 у справі № 387/892/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47311738>.

10. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 31.03.2016 у справі 5-27кс16 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58496633>.

11. Фаринник В.І. Угоди у кримінальному провадженні / В.І. Фаринник // Юрид. вісн. України. – 2012. – № 30. – С. 4.

12. Ухвала Гадяцького районного суду Полтавської області від 26.04.2016 у справі № 526/633/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57375783>.

13. Ухвала Жовтневого районного суду Миколаївської області від 10.08.2015 у справі № 477/1682/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48526430>.

14. Корчева Т.В. Проблемні питання реалізації сторонами прав і обов'язків при укладенні угод під час досудового розслідування / Т.В. Корчева //

Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 1. – С. 304–306.

15. Перепелиця С.І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення : [монографія] / С.І. Перепелиця. – Х. : Право, 2015. – 184 с.

16. Ухвала Кегичівського районного суду Харківської області від 17.06.2013 у справі № 624/622/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31917947>.

17. Ухвала Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області від 15.03.2016 у справі № 350/253/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56441138>.

18. Вирок Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області від 25.03.2016 у справі № 350/253/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56690321>.

19. Євдокімова О.В. Проблемні питання призначення покарання при укладенні угоди про примирення або визнання винуватості / О.В. Євдокімова // Право і суспільство. – 2014. – № 1/2. – С. 217–221.

20. Міщенко С.М. Принцип індивідуалізації покарання при укладенні угод про примирення та визнання винуватості / С.М. Міщенко // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 11–12 жовтня 2012 р. – Х. : Право, 2012. – С. 214–217.

21. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : [монографія] / Г.Є. Тюрін. – Х. : Право, 2015. – 228 с.